

**Boshlang'ich ta'lim tizimidagi innovatsiyalar: metodologik yondashuvlar va
tajriba**

Tojimirzayeva Buzulayxo Maxammadjon qizi

Nizomiy nomidagi O'zMPU Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti ish
yurituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy boshlang'ich ta'lim tizimi va unda olib borilayotgan innovatsion faoliyat xususida fikr yuritiladi. Maqolada an'anaviy ta'lim tizimi va zamonaviy innovatsion yondashuvlar SWOT analizi asosida farqlar, imkoniyatlar va qiyinchiliklar ko'rib chiqiladi. Boshlang'ich ta'lim tizimida qo'llanilayotgan metodologik innovatsiyalar, shu jumladan, interfaol o'qitish, blended learning (aralash ta'lim), shaxsiylashtirilgan o'qitish kabi zamonaviy yondashuvlar o'quvchilarning bilim olish samaradorligini oshirishda qanday rol o'ynashini tahlil qilinadi. Maqola natijalari ta'lim tizimida islohotlar o'tkazish va innovatsion metodlarni joriy etishda muhim yo'nalishlarni ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich ta'lim, innovatsiyalar, metodologik yondashuvlar, interfaol o'qitish, Blended learning (aralash ta'lim), pedagogik texnologiyalar, ta'lim tizimi islohotlari, raqamli ta'lim, metodologik innovatsiyalar, ta'limda global tajribalar.

Zamonaviy jamiyatda ta'lim tizimi jamiyatning kelajagini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida qaraladi. Boshlang'ich ta'lim tizimida innovatsiyalarni joriy etish, nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshirish, balki ularning ijtimoiy va madaniy salohiyatini rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda, global miqyosda ta'lim tizimining sifatini yaxshilashga qaratilgan turli islohotlar amalga oshirilmoqda, shu jumladan, O'zbekiston ta'lim tizimida ham ko'plab yirik o'zgarishlar yuz bermoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti **Shavkat Mirziyoyev** ta'lim tizimini modernizatsiya qilish borasida bir qator muhim fikrlar va tashabbuslar ilgari surgan. 2017-yil 10-yanvarda, **O'zbekiston Respublikasining "Ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi"** haqida gapirarkan, Shavkat Mirziyoyev, ta'limni yangilash va zamonaviylashtirish zarurligini ta'kidlagan. "Hozirgi kunda ta'lim tizimi jamiyatning rivojlanishida muhim omil bo'lib, yosh avlodni zamonaviy bilim va ko'nikmalar bilan ta'minlash, ularni ijodiy fikrlash, mustaqil va tanqidiy qarorlar qabul qilishga o'rgatishimiz kerak. Ta'limda innovatsiyalarni qo'llash, pedagogik metodlarni

takomillashtirish — bu davlatimizning oldingi o‘rinda turadigan ustuvor vazifalaridan biridir”. Shu bilan birga, o‘qitishning interfaol metodlarini qo‘llash va raqamli texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha izchil chora-tadbirlar ko‘rilmoqda. Bugungi kunda jamiyat tezkor o‘zgarishlarni boshdan kechirmoqda. O‘quvchilarga zamonaviy bilimlar va ko‘nikmalarni berish, ularni yangi jamiyat sharoitlariga tayyorlash — boshlang‘ich ta‘lim tizimining eng muhim vazifalaridan biridir. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar, masalan, **interfaol ta‘lim, blended learning** (aralash ta‘lim), **shaxsiylashtirilgan o‘qitish** kabi metodlar o‘quvchilarni kreativ va tanqidiy fikrlashga o‘rgatishga qaratilgan. Ta‘limni yangilash, innovatsion metodlar va texnologiyalarni qo‘llash orqali o‘quvchilarni zamonaviy jamiyat ehtiyojlariga tayyorlash bugungi kunda eng dolzarb vazifalardan biridir.

Zamonaviy ta‘lim tizimi jadal rivojlanayotgan sharoitda, boshlang‘ich ta‘limda innovatsion metodlar va pedagogik texnologiyalarni qo‘llashning ahamiyati ortmoqda. Boshlang‘ich ta‘lim tizimida metodologik yangiliklar va innovatsiyalarni joriy etish, nafaqat ta‘lim sifatini oshirish, balki jamiyatning intellektual salohiyatini mustahkamlashda ham muhim rol o‘ynaydi. Ushbu maqolaning maqsadi zamonaviy boshlang‘ich ta‘lim tizimida qo‘llanilayotgan innovatsion metodologik yondashuvlarni tahlil qilish va ularni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Innovatsiyalar - bu ta‘lim tizimining zamonaviy talablariga moslashtirilgan, yangi pedagogik yondashuvlar, metodlar va texnologiyalarni joriy etishni anglatadi. Ta‘lim tizimida innovatsiyalarni amalga oshirish nafaqat o‘quvchilarning bilim darajasini oshiradi, balki ularning tafakkurini rivojlantirishga ham yordam beradi. Boshlang‘ich ta‘limda qo‘llanilayotgan yangi metodologiyalar orasida **interfaol o‘qitish, guruh ishlari, problemali o‘qitish, amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish** va **blended learning** (aralash ta‘lim) kabi usullar mavjud. Bu metodlar o‘quvchilarning qiziqishini oshirib, bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi. Masalan, **blended learning** (aralash ta‘lim) tizimi, onlayn va oflayn o‘qitishni uyg‘unlashtirish orqali o‘quvchilarning mustaqil ishlash qobiliyatini oshiradi. Pandemiya sharoitida aynan blended learning tizimi O‘zbekiston ta‘lim tizimida ilgari surilgan yangi texnologiya hisoblanadi. Raqamlashtirishga ehtiyoj aynan shu davrdan kuchaydi. Ta‘lim tizimida ham elektron o‘quv darsliklari keng joriy qilish, videodarslar yozib tayyorlash, ta‘lim jarayonida qo‘llash bugunning ehtiyojiga aylandi. Zamonaviy ta‘lim texnologiyalaridan biri bo‘lgan **interfaol ta‘lim** metodlari boshlang‘ich ta‘limda

o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi. Bu metodlar o'quvchilarni o'z bilimlarini mustahkamlashga va yangi ma'lumotlarni yanada samarali o'zlashtirishga undaydi.

Boshlang'ich ta'limda qo'llanilayotgan faol o'qitish metodlari o'quvchilarning faolligini oshirishga, ularni o'qish jarayoniga jalb qilishga xizmat qiladi. Masalan, rol o'ynash, muammoli vazifalar, guruh ishlari kabi usullar o'quvchilarga mustaqil fikrlash va muloqot qilish imkoniyatini beradi. Bu metodlar o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Har bir o'quvchining o'qish uslubi va ehtiyojlarini hisobga olish orqali ta'lim jarayonini shaxsiylashtirish metodologiyasi. Bu metod orqali o'quvchilarning bilim darajasi va o'qish tezligini moslashtirish mumkin, bu esa o'quvchilarning muvaffaqiyatini oshiradi. Blended Learning (aralash ta'lim) texnologiyasi, masofaviy o'qitish va an'anaviy o'qitishni kombinatsiyalashga asoslangan. Bu metodda o'quvchilar onlayn platformalarda bilim olishadi va sinfda o'qituvchilarning nazorati ostida mustahkamlash ishlari amalga oshiriladi.

O'zbekistonda ta'lim tizimida innovatsiyalarni joriy etish sohasida yirik islohotlar amalga oshirilmoqda. Xalqaro tajribalardan foydalanish orqali ta'lim tizimini modernizatsiya qilish borasida ko'plab tadqiqotlar olib borilmoqda. Misol uchun, **Yaponiya, Janubiy Koreya va Xitoy** kabi davlatlar boshlang'ich ta'lim tizimida ilg'or pedagogik texnologiyalarni qo'llab-quvvatlamoqda. O'zbekistonda ham shu kabi amaliyotlarni joriy etish talab etiladi. Xitoyda boshlang'ich ta'limda **ko'p tilli o'qitish, interfaol metodlar** va **virtual sinflar** kabi innovatsion metodlar muvaffaqiyatli tatbiq etilmoqda. Yaponiyada esa **ta'limni individualizatsiya qilish** va o'qituvchilarni doimiy ravishda yangi metodlar bilan tanishtirishga alohida e'tibor qaratilgan. Innovatsion metodlarning o'quvchilar uchun samaradorligi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yangi metodlar nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshiradi, balki ularning motivatsiyasini, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Shuningdek, **onlayn ta'lim** va **aralash ta'lim** kabi metodlar o'quvchilarga mustaqil ishlash imkoniyatini yaratadi. Innovatsion metodlarni qo'llash jarayonida ba'zi kutilmagan natijalar ham yuzaga kelishi mumkin. Masalan, texnologiyalarni qo'llashda o'qituvchilarning malakasi va texnik imkoniyatlari masalasi dolzarb bo'lishi mumkin. Ammo umumiy hisobda, zamonaviy metodlarning samaradorligi yuqori.

Avvalgi Boshlang'ich Ta'lim Tizimi (An'anaviy Model)

Kuchli tomonlar (Strengths):

1. **An'anaviy metodlar:** O'quvchilar uchun to'g'ridan-to'g'ri o'qituvchidan ma'lumot olish imkoniyati mavjud.
2. **Barqarorlik:** Klasik pedagogik metodlar uzoq yillar davomida sinovdan o'tgan va ishonchli hisoblanadi.
3. **Samarali dars jarayoni:** Ta'limning aniq belgilangan strukturasi va tartibi mavjud, bu o'quvchilarga qadam-baqadam o'rganishga imkon beradi.
4. **O'qituvchi va o'quvchi orasidagi bevosita muloqot:** Yuzma-yuz o'qitish o'quvchilarning savollariga tez va samarali javob olish imkoniyatini yaratadi.

Zaif tomonlar (Weaknesses):

1. **Innovatsiyalarga qarshilik:** O'qituvchilar va boshqaruv tizimlarida yangi pedagogik yondashuvlarga qarshi inkor etish yoki ularga moslashmaslik.
2. **Metodologik xilma-xillikning cheklanganligi:** O'qitish metodlari ko'pincha repetitiv va pasif bo'ladi, bu esa o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirmaydi.
3. **Texnologiyalardan kam foydalanish:** An'anaviy ta'lim tizimida texnologiyalarni qo'llash darajasi past bo'lgan, bu esa ta'lim jarayonini raqamlashtirishni qiyinlashtiradi.
4. **O'qituvchilarning malaka darajasi:** Ba'zi o'qituvchilarning pedagogik metodologiyalarga bo'lgan bilim va malakasi past bo'lishi mumkin.

Imkoniyatlar (Opportunities):

1. **Innovatsion metodlarni qo'llash:** Ta'lim tizimiga yangi texnologiyalar va innovatsion pedagogik yondashuvlarni joriy etish.
2. **Raqamli ta'lim:** Masofaviy ta'lim va o'quv jarayonining raqamlashtirilishi ta'limni samarali qilish va unga global o'quvchilarni jalb qilish imkonini beradi.
3. **O'qituvchilarni malaka oshirish:** Pedagoglarni yangilangan metodologiyalar va texnologiyalar bilan tanishtirish va ularni muntazam ravishda malakasini oshirish.
4. **Xalqaro tajribalardan foydalanish:** Xorijiy tajribalarni o'rganish va ulardan moslashtirilgan innovatsiyalarni joriy etish.

Xatarlar (Threats):

1. **Resurslarning yetishmasligi:** Texnologiyalarni joriy etish uchun zarur bo'lgan texnik va moliyaviy resurslarning yetishmasligi.
2. **O'qituvchilar va o'quvchilarni yangi metodlarga moslashtirish qiyinligi:** Yangi pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish jarayonida qarshiliklar va muammolar yuzaga kelishi mumkin.

3. **Raqobat:** Zamonaviy ta'lim tizimlarining jadal rivojlanishi va bu tizimlarning an'anaviy ta'lim tizimidan tezda ustun chiqishi.
4. **Ijtimoiy va iqtisodiy faktorlar:** Iqtisodiy beqarorlik yoki jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlar ta'lim tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.
Zamonaviy Boshlang'ich Ta'lim Tizimi (Innovatsion Model)
Kuchli tomonlar (Strengths):
 1. **Innovatsion pedagogik metodlar:** O'quvchilarga faollikni oshiruvchi metodlar, masalan, muammoli o'qitish, interfaol metodlar, blended learning.
 2. **Texnologiyalardan keng foydalanish:** Zamonaviy texnologiyalar, raqamli platformalar, masofaviy ta'lim imkoniyatlari ta'lim sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi.
 3. **Shaxsiylashtirilgan o'qitish:** O'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirilgan darslar, bu esa o'quvchilarning muvaffaqiyatini oshiradi.
 4. **O'qituvchilarning malakasi:** Innovatsion yondashuvlar orqali o'qituvchilarning pedagogik va raqamli texnologiyalar bo'yicha malakasi oshadi.
Zaif tomonlar (Weaknesses):
 1. **Texnologik resurslarning cheklanganligi:** Har bir maktabda yuqori sifatli texnik resurslar mavjud emas, bu esa ta'lim jarayonining raqamlashtirilishini sekinlashtirishi mumkin.
 2. **Yangi metodlarga qarshilik:** An'anaviy yondashuvlarga odatlangan o'qituvchilar yangi metodlarga moslashishga qiynalishi mumkin.
 3. **O'quvchilarning tayyorgarlik darajasi:** Ba'zi o'quvchilar yangi metodlarga moslashishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin.
 4. **Yangi ta'lim platformalariga kirish imkoni:** Barcha o'quvchilar uchun moslashtirilgan ta'lim platformalariga kirish imkoni mavjud bo'lmasligi.
Imkoniyatlar (Opportunities):
 1. **Raqamli ta'lim platformalarining rivojlanishi:** Masofaviy va onlayn ta'lim platformalarining rivojlanishi, yangi texnologiyalar yordamida ta'lim jarayonini yanada samarali qilish.
 2. **Global ta'lim tarmog'i:** Xalqaro miqyosda ta'lim tizimlarining integratsiyasi, yangi pedagogik metodlarning global tarqalishi.
 3. **Pedagogik malaka oshirish tizimlari:** O'qituvchilarni muntazam ravishda malakasini oshirish, yangi texnologiyalar va metodlarni o'rganishga imkoniyat yaratish.

4. Interaktiv metodlarni qo'llash: O'qitishning interfaol metodlari o'quvchilarning qiziqishini oshiradi va bilimlarni yaxshilashga yordam beradi.

Xatarlar (Threats):

- 1. Texnologik infrastrukturada notekislik:** Ba'zi hududlarda zamonaviy ta'lim texnologiyalariga yetarlicha kirish imkoniyati bo'lmasligi.
- 2. Pedagogik kadrlarga bo'lgan ehtiyoj:** Zamonaviy metodologiyalarni tushunadigan va ularga moslashgan o'qituvchilarga ehtiyoj ortadi.
- 3. Ijtimoiy va iqtisodiy bo'linish:** Raqamli ta'limning global miqyosda rivojlanishi, ammo uning ba'zi guruhlar uchun mavjud bo'lmasligi. Bu, o'z navbatida, ta'limda tengsizlikni yanada kuchaytirishi mumkin.
- 4. Moslashish va integratsiya jarayonidagi muammolar:** An'anaviy tizimdan innovatsion tizimga o'tish jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar.

SWOT tahlilining yakuniy natijalariga ko'ra, an'anaviy boshlang'ich ta'lim tizimi kuchli asosga ega bo'lishi mumkin, ammo uning zaif tomonlari zamonaviy texnologiyalar va metodologiyalarni joriy etishda sezilarli qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Boshqa tomondan, zamonaviy boshlang'ich ta'lim tizimi yangi imkoniyatlarni taqdim etadi, ammo uning amalga oshirilishi uchun zarur bo'lgan texnologik resurslar va malakali kadrlar hali to'liq rivojlanmagan. Shuning uchun, ta'lim tizimini takomillashtirishda ikkala tizimning ijobiy tomonlarini birlashtirish muhimdir.

Ta'lim tizimini rivojlantirishda eng muhim jihat — bu tizimning barqaror va izchil takomillashtirilishini ta'minlashdir. Innovatsion metodlarni amalga oshirish jarayonida nafaqat texnologiyalar, balki o'qituvchilarning malakasi va pedagogik uslublari ham muhim rol o'ynaydi. Shavkat Mirziyoyevning ta'lim tizimiga bo'lgan e'tibori va amalga oshirilayotgan islohotlar, albatta, o'quvchilarga yanada yaxshi imkoniyatlar yaratadi. Biroq, bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun tizimning barcha qatlamlari — o'quvchilar, o'qituvchilar, ota-onalar va davlat boshqaruv organlari o'rtasida hamkorlikni mustahkamlash zarur. Zamonaviy ta'lim tizimi faqat o'quvchilarning bilimlarini oshiribgina qolmay, balki ularni global me'yorlar va zamonaviy texnologiyalar bilan tanishtiradi. Bunday tizimni yaratish, albatta, uzoq muddatli va izchil islohotlar jarayonini talab qiladi, ammo bu jarayonning samarali amalga oshirilishi O'zbekistonning ta'lim sohasini yangi bosqichga olib chiqishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. **Mirziyoyev, Sh.** Ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 10-yanvardagi farmoni. - T.: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining matbuot xizmati, 2017. - 34 b.
2. **Sartbaeva, G. Sh.** O'zbekiston ta'lim tizimining innovatsion rivojlanishi: metodologik yondashuvlar va tajribalar // O'zbekiston ta'limi: ilmiy va amaliy masalalar. - T.: O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi, 2021. - B. 45-59.
3. **Kadirova, M. A.** Boshlang'ich ta'lim tizimida pedagogik innovatsiyalar: metodologik yondashuvlar // Ta'limda yangiliklar va texnologiyalar. - T.: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, 2020. - B. 120-134.
4. **Xudoyberganov, A. S.** Innovatsion pedagogik texnologiyalar va ularning boshlang'ich ta'limda qo'llanilishi // Pedagogika va ta'lim nazariyasi. - T.: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, 2022. -B.67-75.
5. **Andreev, A. V.** Pedagogik texnologiyalar: o'qitishning yangi yondashuvlari // Innovatsion ta'lim. - Moskva: Oliy maktab, 2018. - 168 b.
6. **Abdullayeva, M.** Interfaol o'qitish metodlari: boshlang'ich ta'limda joriy etilishi va samaradorligi // Ta'lim innovatsiyalari: global tajribalar va O'zbekiston. - T.: O'zbekiston ta'lim akademiyasi, 2020. - B. 45-56.
7. **Kuzmin, A.F.** Blended Learning: o'qitish va o'rganishning aralash usullari// Ta'lim texnologiyalari. T.:O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi nashriyoti,2019- 182b.